

Памяць і мемарыялізацыя Другой сусветнай вайны ў розных краінах

Мэта

Садзейнічаць вывучэнню культуры памяці пра падзеі Другой сусветнай вайны ў Беларусі, Германіі, Расіі і Польшчы.

Задачы

- **Вызначыць** значэнне паняццяў «памяць», «культура памяці», «мемарыялізацыя», «камемарацыя»;
- **Прааналізаваць** прадстаўленне памяці пра вайну ў розных краінах праз аналіз падручнікаў;
- **Садзейнічаць** фармаванню разумення важнасці агульнаеўрапейскай памяці (маюцца на ўвазе актыўныя спосабы памяці), што дазволіць сумесна вырашаць праблемы сучаснасці на аснове вывучэння агульнаеўрапейскага мінулага.

Формы працы

Індывідуальная, парная, групавая, фронтальная.

Метады працы

Гутарка, міні-лекцыя, «ІНСЭРТ», кейс-метад, праблемна-арыентаваны метад, мультымедыяны аналіз, дыскусія.

Абсталяванне

Праектар, фліпчарт з паперай, маркеры, гаджэты з выхадам у інтэрнэт (пры неабходнасці прыносяць самі ўдзельнікі), раздатчны матэрыял.

Папярэдняя падрыхтоўка

Паўтарэнне тэмы «Другая сусветная вайна» ў падручніку па гісторыі. Матэрыялы для выкарыстання ў залежнасці ад здольнасцей навучэнцаў і фактару часу:

- Шрыфт чорнага колеру – абавязковае выкарыстанне матэрыялу пры правядзенні ўрока;
- **Дадатковы матэрыял** – магчымае выкарыстанне матэрыялу пры ўмове наяўнасці часу і досыць высокай актыўнасці вучняў.

Таймлайн урока

Этап I

АКТУАЛІЗАЦЫЯ ВЕДАЎ І ВYZНАЧЭННЕ МЭТ

Праблематыка / тэма	Метады вывучэння	Формы работы	Працягласць
Што такое памяць?	Гутарка	Фронтальная	5 хвілін
Культура памяці	Міні-лекцыя	Фронтальная	5 хвілін

Этап II Асноўны этап

Вывучэнне матэрыялу

Праблематыка / тэма	Метады вывучэння	Формы работы	Працягласць
Аналіз зместу школьных падручнікаў праз выставу «Розныя войны»	«ІНСЭРТ»	Парная	10 хвілін
Мемарыялізацыя як спосаб адлюстравання культуры памяці	Кейс-метады	Групавая	10 хвілін
Агульнаеўрапейская памяць	Праблемна-арыентаваны метады, мультымедыяны аналіз	Групавая, фронтальная	10 хвілін

Этап III

Замацаванне і рэфлексія

Праблематыка / тэма	Метады вывучэння	Формы работы	Працягласць
Што адбываецца з памяццю з цягам часу?	Дыскусія	Індывідуальная	5 хвілін

Што такое памяць?

5 хвілін

Настаўнік прапануе навучэнцам разгледзець наступныя пытанні:

- Што такое памяць?
- Як яна ствараецца і фармуецца?
- Навошта нам патрэбная памяць?
- Наколькі памяць выбіральная і хто робіць гэты выбар?
- Ці можна «перадаць» памяць ад аднаго чалавека / пакалення / супольнасці іншаму?
- Ці можна пра адно і тое ж памятаць па-рознаму?

Чаканы вынік: навучэнцы прыходзяць да высновы аб тым, што памяць – гэта не проста ўспаміны; памяць – гэта пэўны канструкт, які фармуецца пад уздзеяннем мноства фактараў і грае важную ролю ў нашым успрыманні не толькі мінулага (таго, што адбылося даўно ці адносна нядаўна), але і сучаснасці.

Культура памяці

5 хвілін

Настаўнік праводзіць *міні-лекцыю* на тэму «Гістарычная памяць і культура памяці», галоўная мэта якой – знаёмства навучэнцаў з ключавымі паняццямі, якія дазваляюць правесці аналіз культуры памяці ў розных краінах. Зыходзячы са зместу міні-лекцыі, навучэнцы ствараюць на фліпчарце дыяграму, адзначаюць паказчыкі для аналізу культуры памяці ў той ці іншай краіне. Такія паказчыкі могуць уключаць помнікі і мемарыяльныя мясціны, школьныя падручнікі па гісторыі і навуковыя публікацыі, памятных дні і даты, камемаратыўныя мерапрыемствы, грамадскія дыскусіі і інш.

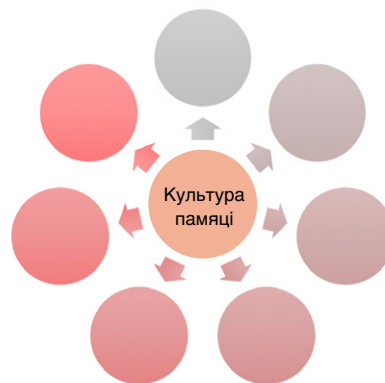

Схема
«Паказчыкі культуры
памяці»

10 хвілін

Навучэнцы:

→ **Знаёмяцца** з матэрыяламі выставы «Розныя войны» (постары на тэму «Памяць»);

→ **Запаўняюць** параўнальную табліцу і пазначаюць інфармацыю адмысловымі знакамі, выкарыстоўваючы метады «ІНСЭРТ»:

V «Я гэта ведаю»;

+ «Гэта новая інфармацыя для мяне»;

- «Я думаў(ла) па-іншаму; гэта супярэчыць таму, што я ведаў(ла)»;

? «Гэта мне незразумела; мне патрэбныя тлумачэнні, удакладненні настаўніка».

Параметры	Беларусь	Расія	Польшча	Германія
Пра каго памятаюць і што памятаюць? (Прыклады.)				
Як памятаюць і для чаго? Ці ёсць крытычнае асэнсаванне людзьмі?				
Якія падзеі розных нацыянальных гісторый паўплывалі на культуру памяці ў 1945—2020 гг.?				
Якія этапы фармавання культуры памяці?				
Як такая культура памяці ўплывае на светапогляд і фармаванне сістэмы каштоўнасцей у моладзі?				

Выснова:

10 хвілін

Паказ фатаграфій помнікаў з чатырох краін:

- помнік нямецкім салдатам, загінулым падчас абедзвюх сусветных войнаў у Лімбургу, Германія;
- помнік «Героям бітвы пад Масквой» на Перамілаўскай вышыні ў Яхrame, Расія;
- манумент «Мужнасць» у Брэсце, Беларусь;
- помнік ахвярам Катыні, Уроцлаў, Польшча.

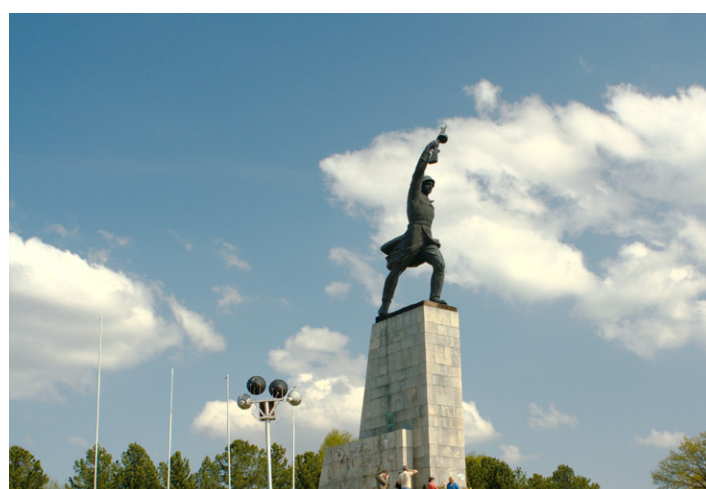
Задача навучэнцаў – вызначыць:

- што адлюстравана і якім падзеям прысвечаны помнік;
- у якой краіне ўсталяваны помнік;
- пасыл помніка (які сэнс укладвалі аўтары помніка / якое паведамленне атрымлівае чалавек, глядзячы на яго);
- што паўплывала на выбар месца для ўстаноўкі помніка;
- якую памяць пра вайну транслюе помнік / краіна і што гэта кажа нам пра грамадства гэтай краіны?

Помнік нямецкім салдатам, якія загінулі падчас абедзвюх сусветных войнаў. Лімбург, Германія

Крыніца фатаграфіі: Карстэн Рацке (Karsten Ratzke), ССО 1.0. Публічная ўласнасць, не абароненая аўтарскім правам: [Wikimedia](#)

Помнік «Героям бітвы пад Масквой» на Перамілаўскай вышыні ў Яхrame, Расія

Крыніца фатаграфіі: Wilberus, CC BY-SA 3.0. Публічная ўласнасць, не абароненая аўтарскім правам: [Wikimedia](#)

Манумент «Мужнасць» у Брэсце, Беларусь

Крыніца фатаграфіі: Ян Шкудліньскі (Jan Szkudliński)

Помнік ахвярам Катыні, Уроцлаў, Польшча

Крыніца фатаграфіі: Bonio, CC BY-SA 3.0. Публічная ўласнасць, не абароненая аўтарскім правам: [Wikipedia](#)

10 хвілін

Навучэнцаў дзеляць на тры групы, кожная з якіх атрымлівае для вывучэння адну з трох фатаграфій помнікаў¹ (заўвага: навучэнцам не паведамляюць назвы гарадоў, у якіх устаноўлены помнікі).

Мінск, Беларусь

Крыніца фатаграфіі: Дар'я Касякова (Darja Kasjakova)

Берлін, Германія

Крыніца фатаграфіі: Ахім Рашке (Achim Raschke).
Публічная ўласнасць, не абароненая аўтарскім правам: Wikipedia

Кракаў, Польшча

Крыніца фатаграфіі: Ян Шкудліньскі (Jan Szkudliński)

Задача навучэнцаў:

Правесці мультысэнсарны аналіз помнікаў, скончыўшы сказы:

«**На фотаздымку я бачу...**» – Што я пытаюся ў сябе, калі гляджу на здымак? (Прадметы хатняга інтэр'еру, разбіты стол, крэсла, якое ўпала, мноства пустых крэслаў на плошчы, рэчы без людзей. Чаму гэтыя рэчы разламаныя або размешчаны на плошчы на вялікай адлегласці адна ад адной?)

«**Я адчуваю пах...**» (Хатняй ежы або, наадварот, пылу.)

«**Я чую...**» (Абсалютную цішыню, таму што ў доме, дзе знаходзіліся гэтыя рэчы, больш нікога няма. Ці, магчыма, стрэлы, тупат ботаў, гучныя загады мужчын, крыкі жанчын, дзіцячы плач, грукат мэблі – усё, што адбылося тут, пасля чаго дом і сямейны асяродак апусцелі.)

«**Я адчуваю...**» (З аднаго боку, небяспеку, страх, бяду, чалавечыя пакуты, надзею на выратаванне. Я перажываю з-за таго, што тут адбылося або павінна адбыцца. З іншага боку, ведаючы, што ўжо адбылося, я адчуваю боль людзей, выгнаных з хаты і скіраваных на смерць. Я адчуваю смутак па нявінна загінулых і адчуваю горыч ад таго, што сем'і былі падзеленыя, а людзі страцілі сваіх родных і блізкіх.)

«**Я баюся, што...**» (Падзеі могуць паўтарыцца, такая трагедыя можа адбыцца з любой сям'ёй і інш.)

«**Я спадзяюся, што...**» (Хаця б хто-небудзь з членаў сям'і, пацярпелай падчас вайны, выжыў і змог вярнуцца. Памяць аб загінулых людзях захоўваецца ў іх сям'і / горадзе, людзі не былі проста забітыя і забытыя. Халакост і іншыя злачынствы супраць чалавечнасці Другой сусветнай вайны ніколі не паўтарацца.)

¹ Для настаўніка: «помнік» у дадзеным выпадку варта разумець у больш шырокім сэнсе – як дом без людзей, разбіты агмень, як сям'ю, якая страціла аднаго ці больш са сваіх членаў; ідэя заключаецца ў тым, што вайна змяніла звыклае становішча рэчаў у доме, знішчыўшы ў ім жыццё.

Прадставіўшы вынікі працы ў групах усяму класу, навучэнцы павінны выканаць наступныя заданні ў фармаце сумеснага абмеркавання:

- а** вызначыць асноўную ідэю, агульную для ўсіх трох помнікаў;
- б** паразважаць, чаму скульптары розных краін звяртаюцца ў сваёй творчасці да выявы разбуранага, пакінутага дома, дзе ёсць рэчы, але няма людзей;
- в** даведацца (напрыклад, пры дапамозе google.image), у якіх гарадах Еўропы ўстаноўлены прадстаўленыя помнікі і як яны аб'ядноўваюць еўрапейцаў у захаванні памяці пра Халакост.

Пасля завяршэння працы настаўнік прапануе навучэнцам успомніць / даведацца / прапанаваць месцы памяці ў Еўропе, якія маглі б быць месцамі агульнаеўрапейскай памяці пра падзеі Другой сусветнай вайны, дзе прадстаўнікі розных краін маглі б сустрэцца і весці дыялог для вырашэння праблем сучаснасці, захоўваючы памяць аб мінулым.

У якасці дадатковага або хатняга задання: прапануйце прыдумаць праект таго, як мог бы выглядаць агульнаеўрапейскі помнік, прысвечаны захаванню памяці пра Другую сусветную вайну. Каму б ён быў прысвечаны? Як ён можа выглядаць? (Вуснае апісанне або малюнак навучэнцаў.) З якіх матэрыялаў зроблены? Дзе ён можа быць усталяваны? Калі прадстаўнікі розных краін маглі б збірацца там? З якой мэтай праходзілі б гэтыя сустрэчы? Якія надпісы, звернутыя да відавочцаў вайны і цяперашніх пакаленняў, вы б размясцілі на ім? На якой мове былі б выкананыя гэтыя надпісы?

Этап III

Замацаванне і рэфлексія

5 хвілін

Навучэнцы вяртаюцца да дыяграмы, пабудаванай імі ў пачатку ўрока, і дапаўняюць яе з улікам інфармацыі, атрыманай у ходзе занятку, і ўласных разважанняў.

Для рэфлексіі настаўнік прапануе навучэнцам выбудаваць «цытаты памяці» адной сям'і ў правільнай паслядоўнасці і прааналізаваць, што адбываецца з памяццю грамадства з цягам часу.

- 1 Мой дзядуля ўсю вайну пражыў у сваім родным горадзе на захадзе краіны.
- 2 У той панядзелак а 10 гадзіне раніцы я ўбачыў з акна свайго пакоя, як на дом №15 па нашай вуліцы ўпала бомба.
- 3 Мой прадзед жыў у час вайны.
- 4 Мой бацька быў 9-гадовым дзіцем, калі горад, у якім ён жыў, пацярпеў ад бамбардзіроўкі.

У якой краіне жыла / магла жыць гэтая сям'я?

Навучэнцы разумеюць, што гэтыя цытаты ўяўляюць сабой словы прадстаўнікоў розных пакаленняў адной і той жа сям’і: 2 – відавочца ваенных падзей, сведка Другой сусветнай вайны (першае пакаленне); 4 – сын / дачка сведкі падзей (другое пакаленне); 1 – унук / унучка сведкі падзей (трэцяе пакаленне); 3 – праўнук / праўнучка сведкі падзей (чацвёртае пакаленне).

Па сутнасці, гэтая сям’я магла жыць у любой краіне Еўропы: гарады Польшчы і СССР на першых этапах вайны, а таксама нямецкія гарады на заключным этапе вайны пацярпелі ад моцных бамбардзіровак, у выніку якіх людзі страцілі жыллё, а сем’і – блізкіх. Такім чынам, навучэнцы разумеюць: памяць пра вайну ва ўсіх людзей – агульная, нягледзячы на тое, што кожная краіна мае ўласную гісторыю вайны са сваімі ўдзельнікамі, паваротнымі датамі, важнымі падзеямі. Пасля размяшчэння «цытат памяці» ў дакладнай храналагічнай паслядоўнасці становіцца відавочна, што чым далей ад чалавека апісаныя падзеі, тым менш ён / яна пра іх ведае / памятае, а гэта з часам можа прывесці да поўнай страты памяці як у сям’і, так і ў сусветнай супольнасці ў цэлым. Агульнаеўрапейская памяць пра падзеі Другой сусветнай вайны – платформа для міжнароднага дыялогу і мірнага ўрэгулявання канфліктаў у сучасным свеце, а «забыццё» (забыццё) або страта такой памяці можа прывесці ў будучыні да паўтарэння гуманітарных катастроф у выніку вайны.

Навучэнцы прымацоўваюць свае стыкеры побач з раўнаннем «Захаванне памяці ў сучаснасці = Непаўтарэнне мінулага (“Ніколі больш”))»: згодны – стыкер белага колеру, не згодны – стыкер сіняга колеру. Пажадана, каб навучэнцы зрабілі надпісы на стыкерах пра тое, што яны вынеслі для сябе з урока.

Памяць

**Што і навошта падручнікі кажуць
аб памяці пра вайну – яе ахвяр,
герояў, гісторыі прымірэння?**

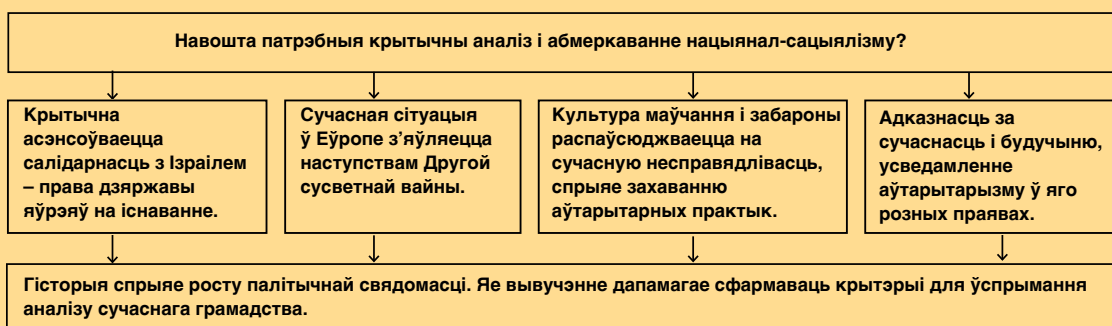
Беларусь, мемарыял у Хатыні.
Скульптары С. Селіханаў,
Л. Левін і іншыя.
©Юрый Ярашаў

Германія Культура памяці і пераадоленне аўтарытарызму

Дыскусія аб беспрэцэдэнтным разрыве нацысцкай Германіі з цывілізаваным светам – адна з ключавых для ўсіх нямецкіх падручнікаў. Галоўная тэма пытанняў навучэнцам: якую ролю нацысцкае мінулае грае ў сучаснасці?

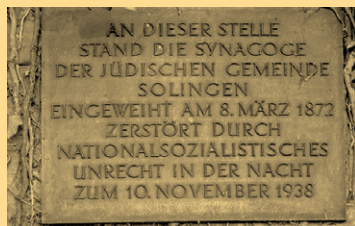
Падручнік выдавецтва «Klett» рэзюмуе найбольш важныя адказы (с. 409).

У падручніку выдавецтва «Klett» змяшчаецца матэрыял, наўпрост звязаны з паўсядзённым жыццём вучняў. Аўтар паказвае, як адна з сярэдніх школ пераадольвае нацысцкае мінулае.

1943–1944 гг.
Мемарыял у памяшканні бамбасховішча, размешчанага на тэрыторыі гімназіі Швэрштрасэ.
© Klett

1979 г.
Мемарыяльная дошка на бамбасховішчы (устаноўленая пасля доўгіх абмеркаванняў з ініцыятывы настаўнікаў). «На гэтым месцы знаходзілася сінагога яўрэйскай абшчыны Холінгена. Адкрытая 8 сакавіка 1872 г., знішчаная злачынным рашэннем нацыянал-сацыялістаў у ноч на 10 лістапада 1939 г.»
© Klett

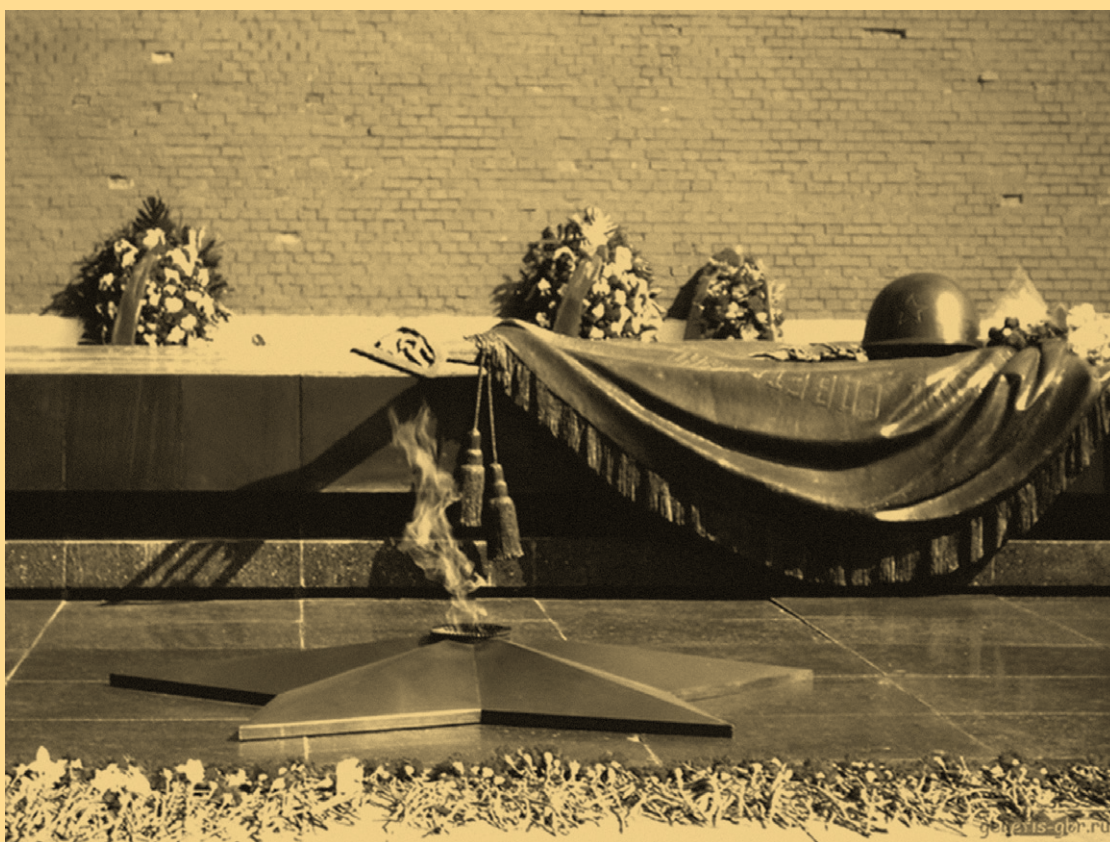

26 жніўня 2005 г.
«Камень спатыкнення» перад галоўным уваходам у школу (закладзены з ініцыятывы групы вучняў). «Тут вучыўся Герд Адольф Фрыдбергер. Нарадзіўся ў 1925 г., сасланы ў Лодзь у 1941 г., забіты 6.05.1942 у Хмельна».
© Klett

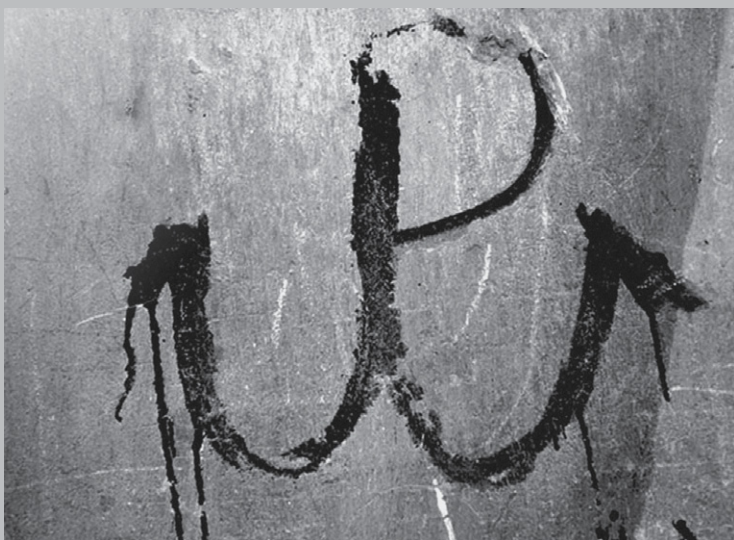
Расія Культ безасабовасці

Тэма памяці пра вайну і пытанне аб яе значнасці ў сучаснасці практычна ніяк не адлюстравана ў тэкстах падручнікаў па гісторыі. Рэдкае выключэнне – адсылка да «народнай памяці», у якой захоўваюцца імёны палкаводцаў і герояў вайны (Кісялёў, Папоў. С. 143).

Важную ролю адыгрывае ілюстратыўны шэраг, у якім дамінуюць безыменныя воіны і ахвяры фашыстаў. Ва ўсіх падручніках выкарыстаны кананічныя выявы найбольш вядомых савецкіх манументаў і карцін пра вайну: дзіця, забітае самалётам, які пралятаў, абарона Севастопаля, помнік ахвярам Хатыні, сцяг над Рэйхстагам, магіла Невядомага салдата. Гэтыя сімвалы вайны і перамогі – галоўнае сведчанне памяці аб вайне ў сучаснасці.

Польшча Супраціў і нацыянальная трагедыя

У польскай народнай памяці пачатак вайны гістарычна звязаны з падзелам Польшчы ў XVIII стагоддзі. Напад Германіі і СССР прывёў да «Чацвёртага падзелу» краіны, падсілкоўваючы ідэю аб «адзінокай Польшчы», пакінутай нерашучымі заходнімі саюзнікамі.

Праслаўляецца гераізм польскага салдата падчас вераснёўскай кампаніі 1939 г., асабліва ў святле слабога тэхнічнага забеспячэння польскага войска. Гэты эпизод вайны ставяць у адзін шэраг з Варшаўскім паўстаннем і службай польскіх вайскоўцаў у брытанскай арміі, перадусім у Каралеўскіх ВПС. Абарона Вестэрплатэ, з якой асацыюецца пачатак вайны, і якар – «Польшча, якая змагаецца», сімвал Падпольнай дзяржавы, – таксама ўвасабляюць гераічную барацьбу польскага народа. Канцэнтрацыйны лагер Аўшвіц і Катынскія расстрэлы сімвалізуюць трагічнае знішчэнне польскай эліты і згадваюцца ў кожным падручніку па гісторыі.

1

2

3

4

Агульнаеўрапейская памяць

Помнікі

1

2

3

